บุกแปลงนา ตามหา 'ข้าวไร่ดั้งเดิม'

ข้าว เป็นทั้งอาหารหลักและพืชเศรษฐกิจของไทย แต่ละปี ข้าวที่เหลือจากการบริโภคภายในประเทศจะส่งไปจำหน่ายยังประเทศต่างๆ อาทิ มาเลเซีย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย ฮ่องกง จีน อิหร่าน เป็นต้น เกษตรกรไทยสามารถปลูกข้าวได้ปีละ 2 ฤดู คือ "ข้าวนาปี" และ "ข้าวนาปรัง" ที่อาศัยระบบชลประทาน พันน้ำเข้าท่วมต้นข้าว

และที่น่าสนใจ คือ **"ข้าวไร่"** ซึ่งปลูกในที่ดอน ไม่ต้องใช้น้ำชังต้นข้าว

ข้าวที่สามารถปลูกแบบข้าวไร่ ประกอบด้วยข้าวเจ้า 8 สายพันธุ์ คือ นางครวญ สามเดือน ภูเขาทอง เล็บนก ดอกขาม ข้าวดำ นางเียน เล็บมือนาง และข้าวเหนียว อีก 2 สายพันธุ์ได้แก่ ข้าวเหนียวดำกาเยียว และข้าวเหนียวดำกาต้นเยียว

ดร.ร่วมจิตร นกเขา อาจารย์สาขาวิชาพืชสวน สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง วิทยาเขตชุมพร กล่าวถึงที่มาของการค้นหาข้าวไร่สายพันธุ์ดั้งเดิม ว่า ในอดีตชาวชุมพรปลูกข้าวนาสวน ก่อนเป็นข้าวนาฝน หรือข้าวนาขลประทาน ปัจจุบันไม่เหลือผืนนาในพื้นที่ภาคใต้แล้ว เราจึงต้องการสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชนด้วยการปลูกข้าวไร่ ข้าวที่ปลูกในที่ดอน อาศัยน้ำตามธรรมชาติ ในอดีตเรียก **"ข้าวดนจน"** ปลูกเพื่อบริโภคในครัวเรือน ซึ่งในอดีตพื้นที่ภาคใต้มีข้าวพันธุ์นี้ถึง 130 สายพันธุ์

ข้าวไร่ในพื้นที่สูง

"ในปี พ.ศ. 2543 สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง วิทยาเขตชุมพร สำรวจพันธุ์ข้าวในพื้นที่จังหวัดชุมพร และได้พบกับ **บุญเลิศ ศรีชาติ** อดีตกำนันตำบลหินแก้ว อำเภอท่าแซะ พาขึ้นเขาที่ทำแซะเพื่อตระเวนค้นหาข้าวไร่จนพบ 12 สายพันธุ์ ขณะนั้นนำมาวิจัย 9 สายพันธุ์เพื่อถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยคัดสายพันธุ์เพื่อให้ได้ข้าวที่ให้ผลผลิตสูง กระทั่ง พ.ศ.2550 ได้ถ่ายทอดองค์ความรู้แก่เจ้าของสายพันธุ์ข้าวไร่ดังกล่าว ว่าแต่ละสายพันธุ์มีลักษณะอย่างไร เวลาปลูกจะได้ไม่ปนกัน พร้อมสอนวิธีเพาะเมล็ดเอง" ดร.ร่วมจิตรกล่าว

ร่วมจิตร นกเขา

พ.ศ.2555 **ดร.เกรียงไกร พันธุ์วรรณ์** จากศูนย์ข้าวนครศรีธรรมราช พบว่าข้าวไร่มีประโยชน์มหาศาล นอกจากข้าวไร่จะให้ผลผลิตสูง ทนแล้ง ยังมีคุณค่าทางอาหารไม่น้อยหน้าข้าวพันธุ์อื่น มีโปรตีนและธาตุเหล็กสูง ลักษณะพิเศษ คือ มีความหอมและความมัน เกษตรกรเลือกปลูกเพราะว่าอร่อย ส่วนปัญหาของข้าวไร่มีอย่างเดียวคือ ศัตรูพืชอย่างแมลงสิง (Rice bug) ที่เจาะเมล็ดข้าวเพื่อดูดน้ำนม ทำให้ข้าวเมล็ดลีบ

ดร.ร่วมจิตรกล่าวว่า จะตั้งศูนย์ข้าวไร่อาเซียนขึ้นเนื่องจากไทยมีข้าวไร่หลายสายพันธุ์ ขณะนี้สถาบันมีนโยบายตั้งเป้าทำการวิจัยครบวงจรและส่งออกสู่นานาชาติ รอบแรกอธิการบดีหุ่มงบ 10 ล้านบาทเพื่อศึกษาเรื่องนี้อย่างจริงจัง เพราะมองว่าสภาพภูมิอากาศและอุณหภูมิของโลกเปลี่ยนแปลงเสมอ ข้าวไร่จึงเป็นตัวเลือกหนึ่งที่จะพัฒนาขึ้นมาเพื่อเอาชนะคู่แข่ง

"ข้าว 12 สายพันธุ์ที่ปลูกกระจายในจังหวัดชุมพรนั้น ปลูกในที่ดอนธรรมดา โดยอาศัยแหล่งน้ำธรรมชาติ หากมีเงินทุนก็สามารถวางระบบน้ำสปริงเกลอร์ได้ จุดประสงค์แรกของโครงการนี้ คือต้องการให้เกษตรกรมีความมั่นคง สองคือส่งออกพันธุ์ข้าวเหล่านี้ในเชิงพาณิชย์ แปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่า เมื่อถึงวันนั้นเกษตรกรจะมีรายได้เพิ่มขึ้น ฐานะและความเป็นอยู่ดีขึ้น เศรษฐกิจของชาติจะดีขึ้น"

"ส่วนองค์ความรู้ในเรื่องนี้ จะทำให้เราเป็นแหล่งประชุมทางวิชาการ ซึ่งร่วมกันทำงานวิจัยให้เกษตรกรมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น นักวิจัยมีองค์ความรู้มาสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ" ดร.ร่วมจิตรทิ้งท้าย

หวังว่าโครงการเช่นนี้จะเป็นอีกตัวแปร ที่ทำให้เกษตรกรมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

อาทิตย์ แสนประเสริฐ